

ספרות עברית וכללית

לעולים חדשים

לבתי ספר דתיים
יחידת לימוד בסיסית

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שתיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים,
סיפור קצר) ודרמה — (33x2) — 66 נקודות
פרק שני — שירה (פיוט ושירת ימי הביניים,
השירה העברית במאה ה־20) — (17x2) — 34 נקודות
סה"כ — 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: (1) רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.
(2) מילון עברי-לועזי / לועזי-עברי, לפי בחירת התלמיד.

ד. הוראות מיוחדות: (1) חובה לצרף למחברת הבחינה את הרשימה המודפסת של
היצירות שנלמדו בכיתה.
(2) אין להדגים בתשובות שונות על פי אותה יצירה.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטייטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טייטה" בראש כל עמוד טייטה. רישום טייטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

ה ש א ל ו ת

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים, סיפור קצר) ודרמה (66 נקודות)

ענה על שתיים מהשאלות 1-8 (לכל שאלה — 33 נקודות; סה"כ 66 נקודות).

מעשה חכמים

1. לפניך מעשה החכמים "רבי שמעון בן אלעזר והמכוער".

קרא אותו, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

מעשה ברבי שמעון בן אלעזר שבא ממגדל גדר מבית רבו,

והיה רכוב על החמור ומטיל על שפת הים,

והיה שמים שמחה גדולה שלמד תורה הרבה.

נודמן לו אדם אחד שהיה מכער ביותר.

אמר לו: ריקה, שמא כל בני עירך מכערין כמותך?

אמר לו: לך אמר לאמן שעשני, כמה מכער כלי זה שעשית.

בין שידע בעצמו שחטא, ירד מן החמור ונשתטח לפניו,

אמר לו: נעניתי לך, מחל לי.

אמר לו: איני מוחל לך עד שתלך

ותאמר לאמן שעשני: כמה מכער כלי שעשית.

והיה מטיל אחריו כחצי מיל.

בין שהגיע לעירו יצאו אנשי עירו לקראתו.

אמרו לו: שלום עליך רבי.

אמר להם: למי אתם קוראין רבי?

אמרו לו: לזה שמטיל אחריו.

אמר להם: אם זה רבי — כמותו אל ירבו בישראל.

אמרו לו: מפני מה?

אמר להם: כך עשה וכך עשה לי.

אמרו לו: אף על פי כן, מחל לו.

אמר להם: הריני מוחל לו, ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן.

מיד נכנס רבי שמעון בן אלעזר לבית המדרש

ודרש: לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז.

- א. בהתנהגות של שתי הדמויות המרכזיות במעשה החכמים "רבי שמעון בן אלעזר והמכוער" באה לידי ביטוי גאווה.
- הסבר והדגם קביעה זו על פי מעשה חכמים זה. (20 נקודות)
- ב. הסבר והדגם כיצד שניים מן המאפיינים של מעשה החכמים באים לידי ביטוי במעשה החכמים "רבי שמעון בן אלעזר והמכוער". (13 נקודות)

שים לב: אין להדגים בתשובות שונות על פי אותה יצירה.

סיפור קצר

2. "המפתח" / יצחק בשביס־זינגר

- א. קרא את הקטע שלפניך הלקוח מן הסיפור "המפתח", וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.
- הקימה הייתה עינוי [...] גבה כאב ורגליה עקצצו. אף על פי כן החלה להלך אט אט לעבר ביתה. היא שאפה את אוויר הבוקר הלח. הוא הדיף ריח עשב וקפה. שוב לא הייתה לבדה. מן הסמטאות הצדדיות הופיעו גברים ונשים. הם הלכו לעבודה. קנו עיתונים בדוכן וירדו לרכבת התחתית. הם היו שקטים ושלווים באורח מוזר, כאילו גם עליהם עבר לילה של חשבון הנפש ויצאו ממנו מטוהרים. מתי הם קמים, אם כבר עתה הם בדרכם לעבודה, תמהה בסי. לא, לא כולם בשכונה הזו רוצחים ושוודדים. אדם צעיר אחד אפילו הִנָּהן לעברה "בוקר טוב". היא ניסתה לחייך אליו, כשהיא נוכחת כי שכחה את ההעוויה הנשית ההיא שכה היטיבה לדעת בנעוריה.
- קטע זה מבטא את השינוי שחל בתפיסה של בסי את העולם שמחוץ לדירתה ואת נקודת המבט החדשה שלה על חייה.
- הסבר והדגם קביעה זו על פי הקטע. (15 נקודות)
- ב. הָבֵא מן הסיפור דוגמה נוספת ל־אחד מן השינויים שכתבת עליהם בסעיף א, והסבר במה הדוגמה שהבאת מבטאת שינוי זה. (18 נקודות)

3. "המפתח" / יצחק בשביס־זינגר או סיפור קצר אחר

- "סיום פתוח" של סיפור אינו מציע פתרון מלא לשאלות המרכזיות ביצירה.
- (על פי יוסף אבן, מילון מונחי הספרות)
- האם הסיום של הסיפור "המפתח" או של סיפור קצר אחר שלמדת הוא סיום פתוח? נמק את תשובתך.

סיפור קצר (לא כולל הסיפור "המפתח")

4. אחד מן התפקידים של דמות המשנה ביצירה הוא להדגיש את האופי וההתנהגות של הדמות המרכזית.
- הסבר כיצד דמות המשנה בסיפור קצר שלמדת מדגישה את האופי וההתנהגות של הדמות המרכזית.

דרמה

5. "בעלת הארמון" / לאה גולדברג, "ילדי הצל" / בן-ציון תומר
- ענה על שני הסעיפים א- ב.
- במחזות "בעלת הארמון" ו"ילדי הצל" אירועים מן העבר משפיעים על ההתמודדות של דמויות עם חייהן בהווה.
- א. ציין אילו אירועים מן העבר משפיעים על חייהן של שתים מן הדמויות במחזה שלמדת ("בעלת הארמון" או "ילדי הצל"). (15 נקודות)
- ב. הסבר והדגם כיצד כל אחת מן הדמויות שעליהן כתבת בסעיף א מתמודדת עם אירועי העבר. (18 נקודות)

6. "אנטיגונה" / סופוקלס

- הדמויות המרכזיות בטרגדיה "אנטיגונה" חוטאות בחטא הגאווה ("היבריס").
- תאר והסבר כיצד חטא זה משפיע על חייה של כל אחת מדמויות אלה ועל התפתחות עלילת המחזה.

7. "בית בובות" / הנריק איבסן

התחפשות והעמדת פנים הן מוטיבים מרכזיים במחזה "בית בובות".
הסבר והדגם את תרומתם של מוטיבים אלה להבנת שתיים מן הדמויות במחזה.

8. "אויב העם" / הנריק איבסן

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. מהו הקונפליקט המרכזי במחזה "אויב העם"? תאר מפגש בין שתי דמויות במחזה, המשקף את הקונפליקט הזה.
(20 נקודות)

ב. הסבר אם הקונפליקט נפתר במהלך המחזה או בסיומו. (13 נקודות)

/המשך בעמוד 6/

פרק שני — שירה (פיוט ושירת ימי הביניים, השירה העברית במאה ה־20) (34 נקודות)

ענה על שתיים מהשאלות 9-14 (לכל שאלה — 17 נקודות; סה"כ — 34 נקודות).

פיוט

9. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על השאלה שאחרי.

מעוז צור ישועתי / מרדכי

מעוז צור ישועתי	לך נאה לשבח
תכון בית תפילתי	ושם תודה נזבח.
לעת תכין מטבח	מצר המנבח.
אז אגמור	בשיר מזמור חנכת המנבח:
רעות שבעה נפשי	ביגון כחי כלה
חיי מררו בקשי	בשעבוד מלכות עגלה
ובידו הגדלה	הוציא את הסגלה
חיל פרעה	וכל זרעו ירדו כאבן במצולה:
דביר קדשו הביאני	וגם שם לא שקטתי
ובא נוגש והגלני	כי זרים עבדתי
ויין רעל מסכתי	כמעט שעברתי
קח בבלי	לחץ שבעים נושעתי:
פרות קומת ברוש בקש	אגגי בן המדתא
ונהיתה לו למוקש	וגאנתו נשבתה
ראש ימיני נשאת	ואויב שמו מחית
יננים נקבצו עלי	אזי בימי חשמנים
ופרצו חומות מגדלי	וטמאו כל השמנים
ומנותר הנקנים	נעשה נס לשושנים
בני בינה	ימי שמונה קבעו שיר ורננים:
חשוף זרוע קדשך	וקרב קח הישועה
נקם נקמת עבדך	מאמה הרשעה
כי ארכה השעה	ואין קח לזאת הרעה
דחה אדמון	בצל צלמון הקם רועים שבעה

בחר מן הפיוט בשלושה כינויים, וכתוב מי מכונה בכל אחד מן הכינויים.

הסבר באיזה הקשר כל כינוי מופיע בפיוט.

10. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

שְׁלוֹם לְךָ דּוֹדִי / ר' שלמה אבן־גבירול

שְׁלוֹם לְךָ דּוֹדִי הַצֵּחַ וְהַאֲדָמוֹן / שְׁלוֹם לְךָ מֵאֵת רִקָּה כְּמוֹ רִמּוֹן
לְקִרְאָת אַחֻתְךָ רוֹיֵץ צָא נָא לְהוֹשִׁיעָהּ / וְצִלַּח כֶּכֶן יִשְׂי רַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן
מֶה לְךָ יִפְהַפְּיָה כִּי תַעֲוֹרְרִי אֶהְבָּהּ / וּתְצַלְצְלִי קוֹלְךָ כְּמַעִיל בְּקוֹל פְּעָמוֹן
הָעֵת אֲשֶׁר תַּחֲפֹץ אֶהְבָּהּ אַחִישָׁנָה / עֲתָה וְעַלֶיךָ אֶרֶד כְּטַל חֶרְמוֹן

בחר בשניים מן השיבוצים או הארמזים המקראיים בשיר, והסבר את התרומה שלהם להבנת היחסים בין הדוד לרעיה.

/המשך בעמוד 8/

שירת ימי הביניים

11. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

הבא מבול / ר' יהודה הלוי

הבא מבול ושם תביל חרבה? / ואין לראות פני ארץ חרבה,
ואין אדם ואין חיה ואין עוף – / הקף הכל ושכבו מעצבה?
ובראות הר ושוחה לי מנוחה, / וארץ הערבה לי ערבה.
ואשגיח לכל עבר – ואין כל, / אבל מים ושמים ותבה,
וליתן בחרתיחו מצולה, / ואחשב כי תהום יחשב לשיבה. 5
ולב הים יכחש באניה, / כאילו היא ביד הים גנבה!
וים ינעף – ונפשי תעלו, כי / אלי מקדש אלהיה קרבה.

א. תאר את מצבו של הדובר לפי בתים 1-6 בשיר. (10 נקודות)

ב. על פי הבית האחרון בשיר, במצבו של הדובר חל שינוי. הסבר שינוי זה. (7 נקודות)

השירה העברית במאה ה-20

אדם מול בוראו

12. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

גדול גבור ונורא, אמרתי / רבקה מרים

גדול גבור ונורא, אמרתי. ושוב אמרתי, גדול גבור ונורא.
 למה שקרה בעבר פונתי. גם למה שטרם ארע.
 ואבותי שחיים ומתים, וילדי שנולדו ועוד לא
 כל אחד מהם, בקולי המדבר נתן את קולו.
 לא ידעתי אם הדברים שבפי
 קבלנה הם, או שאילה, בקשה ותחנון
 אם שיר של הלל ותודה בוקע ממני, או נהי של קינה
 לא ידעתי, אם אותה נוצתיות שרפרפה על כתפי
 היא חבוק של קרבה
 או שרטת, צריכה מענה, המרמזת, כגדם כנף, על הסתלקות השכינה –
 אך הייתי שבה ואומרת
 שוב
 ושוב ושוב
 גדול גבור ונורא –
 חוזרת הייתי ואומרת, חוזרת ושונה.

א. ציין את המקור של הארמז "גדול גיבור ונורא". (5 נקודות)

ב. הסבר את התרומה של ארמז זה להבנת המשמעות של השיר. (12 נקודות)

13. במשפחה

קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

וְהִילֵד אֵינָנוּ / יהודה עמיחי

- בית 1 בְּנִי, אָתָּה שׁוֹב מִדָּאִיג אוֹתִי.
מִזְמָן לְזִמָּן אָתָּה מִדָּאִיג אוֹתִי
בְּקִבְעוֹת שְׁהִיְתָה צְרִיכָה לְהַרְגִיעַ אוֹתִי.
- בית 2 אֲנִי זֹכֵר שֶׁפַּעַם, כְּשֶׁהִיְתָ קָטָן,
רָאִינוּ יַחְדָּו שֶׁרָפָה בְּמִלּוֹן גָּדוֹל.
הָאֵשׁ וְהַמִּים וְהַעֲשָׂן,
הַיְלָלוֹת וְהַצֵּעָקוֹת וְהָאוֹרוֹת הַמְהַבְהִיבִים בְּטָרוֹף,
כָּל אֵלֶּה חֲסָכוּ לִי הֶרְבֵּה דְבוּרִים
עַל מָה הֵם הַחַיִּים. וְעַמְדָנוּ בְּדַמָּה.
- בית 3 אֲנִי שׁוֹאֵל אֶת עֲצָמֵי אִיפֹה הַחֲבִיא אָבִי
אֶת הַפֶּחַד שֶׁלּוֹ, אוֹלֵי בְּאֶרֶץ סָגוּר
אוּ בְּמָקוֹם אַחֵר מִחוּץ לַהֲשֵׁג יְדֵי הַיְלָדִים
אוֹלֵי עֵמֶק בָּלְבוֹ.
- בית 4 אֲכַל עֲכָשׁוּ אָתָּה שׁוֹב מִדָּאִיג אוֹתִי.
אֲנִי מִחַפֵּשׁ אוֹתָךְ תָּמִיד,
הַפַּעַם בֵּין עֶרְפְּלֵי הַגָּלִיל הָעֲלִיזָה,
אֲנִי אָבָא עֶרְפֵּל.
וְהִילֵד אֵינָנוּ, כִּי הוּא כָּבֵד מִכָּבֵד.

מה האב מבין בבית האחרון בשיר (בית 4)?

הסבר מה מביא את האב להבנה זו. בסס את דבריך על שתי דוגמאות מן השיר.

14. שירים בצל השואה

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

שם, אִמְרָתִי / טוביה ריבנר

יָצָאתִי מִבֵּיתִי הָאֲרָעִי לְהִרְאוֹת לְבָנִי אֶת מְקוֹם מוֹצְאִי.
שֵׁם, אִמְרָתִי, שִׁכַּבְתִּי עַל הָאֲרֶץ
אָבֹן לְמִרְאָשׁוֹתֵי נְמוּךְ מִן הָעֵשֶׁב
בְּעֶפְר הָאֲרֶץ
הַכֹּל שֵׁם נִשְׁמַר.

עֲבָרְנוּ בְּהָרִים וּבְיַעְרוֹת וּבְעָרִים שֶׁהָיוּ
מַעְרוֹת וְהַמִּים נִקְווּ בְּדֶרֶךְ וְהַכְּבִישִׁים הָיוּ רָעִים.
הַמְּכוֹנִית דִּלְגָה עַל הַבּוֹרוֹת

מָה הָאֲוִיר הַמְּתוּק הַזֶּה? שׁוֹאֲלִים בָּנִי.
מָה הַטִּיחַ הַנוֹפֵל מִהַקִּירוֹת.

אֵין דְּבָר, הַגִּידָה הַיְשִׁישָׁה בַּחֲלוֹן.
כָּאֵן גַּם הָעֲתִיד עָבַר. וְסִגְרָה אֶת עֵינֶיהָ הַיְבָשׁוֹת
בְּעוֹף הָעוֹלָה וְקוֹפֵל אֶת כְּנָפָיו וְצוֹלֵל.

כָּאֵן נוֹלְדָתִי, אִמְרָתִי לְבָנִי.
הוֹרִי וְזִקְנִי נוֹלְדוּ כָּאֵן קְרוֹב.
נוֹלְדִים. כָּאֵן הָיָה בֵּית
אִמְרָתִי לְבָנִי וְהָרוּחַ עָבְרָה
בֵּינִי לְבֵין הַמָּלִים.

יָצָאתִי לְהִרְאוֹת לְבָנִי אֶת מְקוֹם מוֹצְאִי, וּמָתִי
נֹאכַל, שׁוֹאֲלִים בָּנִי, וְאִיפָּה
נִלְוִין?

א. מה הייתה המטרה של האב ביציאה למסע עם בָּנָיו? (5 נקודות)

ב. האם מטרתו של האב התגשמה? הסבר ובסס את דבריך על שתי דוגמאות מן השיר.

(12 נקודות)

בהצלחה!